

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH**

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2008

Ilona Kočová

Bakalářská práce

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

EKONOMICKÝ ROZVOJ ŠPANĚLSKA V OBDOBÍ FRANKISMU

Vypracovala: Ilona Kočová

Konzultant: Mgr. Hana Hrubá

Akademický rok: 2007/ 2008

ANOTACE:

Hlavním cílem této práce je vytvořit ucelený chronologický přehled vývoje ekonomické situace ve Španělsku v době občanské války, za vlády Francisca Franca a po nastolení demokracie po jeho smrti. Delší časový odstup od těchto událostí dává možnost přistoupit k posouzení úlohy Francisca Franca v dějinách Španělska bez zaujetí, s přihlédnutím k celkové politické a ekonomické situaci v Evropě před jeho nástupem k moci i za jeho vlády. Ekonomický vývoj za vlády Franca je rozdělen do tří etap, které jsou někdy označovány jako etapa nezávislosti(léta hladová), etapa orientace na zahraničí(stabilizace) a etapa rychlého rozvoje. Součástí práce je i popis politické situace ve Španělsku, která vytváří důležitý rámec pro pochopení některých ekonomických rozhodnutí Franca, která jsou někdy chápána, bez zasazení do celkové politické situace v Evropě, jednoznačně negativně.

Résumé

The main aim of this thesis is to present a compact and chronological overview of the economic situation in Spain in times of the civil war, during the reign of Francisco Franco, and after his death. As many years have passed since the civil war, we can look at the role of Francisco Franco in the history of Spain without prejudice, considering the political and economic situation in the whole Europe before and after his reign. The economic development during the reign of Franco is divided into 3 phases, which are generally referred to as: a phase of independence (times of starvation), a phase of orientation towards foreign countries (a phase of stabilization) and a phase of rapid development. Furthermore, this thesis presents a description of the political situation in Spain, which is important in order to understand some of the economic decisions made by Franco. His decisions are mostly approached in negative way, not considering the political situation in Europe at that time.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne

Ilona Kočová

Poděkování:

Na této straně bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Haně Hrubé za pomoc a čas, který mi věnovala při řešení zvolené problematiky.

OBSAH:

Úvod	5
1 Životopis Francisca Franca	6
2 Popis politické situace	10
2.1 Politická situace v průběhu občanské války	10
2.2 Popis politické situace po občanské válce	11
3 Ekonomická situace	15
3.1 Ekonomická situace po občanské válce	15
3.1.1 I. etapa - nezávislosti	16
3.1.2 II. etapa rozvoje ekonomiky vůči zahraničí	19
3.1.3 Etapa rychlého ekonomického rozvoje	22
3.2 Odlišnost rozvoje Andalusie oproti ostatním provinciím	26
4 Popis politické situace po smrti diktátora	28
Závěr	30
Použitá literatura a zdroje	32
Resumen	34
Přílohy	38

ÚVOD

O problematice občanské války a vývoje po 70. letech a přechodu k demokracii bylo již napsáno mnoho děl a vyšla také řada publikací. Přesto tematika frankismu, období jako takového, v nich není dostatečně systematicky a chronologicky popsána. V následující práci jsem se pokusila proniknout do frankismu jako systému a popsat jeho jednotlivé fáze. Za hlavní cíl jsem si vytkla utvořit ucelený chronologický přehled událostí, a to jak politických, tak zejména ekonomických, a to s časovým odstupem, který mi umožnil přistoupit k problematice „sine ira et studio“.¹

Francisco Franco byl výrazná osobnost a je považován za jednu z nejrozporuplnějších osobností 20. století. Názory na něj jsou odlišné. Většinou převládá názor, že to byl velmi krutý a nelítostný fašistický diktátor, jenž se dostal k moci vojenskými povstáními proti legitimní vládě, a že díky němu propukla občanská válka. Podle těchto názorů vděčil za vítězství v tomto konfliktu fašistickým zemím jako Itálii a Německu. Roku 2008 byl dokonce ve Španělsku schválen zákon, který vůbec poprvé oficiálně odsoudil převrat, jímž se roku 1936 zmocnil vlády generál Franco, a zároveň odsoudil jeho diktátorský režim sužující zemi téměř čtyři desítky let, krutou diktaturu, která zbrzdila společenský, hospodářský a politický vývoj země o desetiletí.² Nejen, že byl schválen tento zákon, navíc byl vydán návrh zákona, aby pomníky, plakety, ale i názvy ulic, které oslavují frankistický režim, zmizely ze španělských ulic a náměstí. Tento návrh připravila vládnoucí Socialistická strana (PSOE) premiéra Jorgeho Luise Zapatera. Proti návrhu zákona ostře vystupuje středopravicová Lidová strana (PP) bývalého premiéra José Maríi Aznara, která je nejsilnější opoziční stranou.³ Naopak pro druhé je Franco zachráncem Španělska z chaosu II. republiky. Pro mnohé z nich je chápán jako osobnost, díky níž se Španělsku podařilo vyvarovat bolševického řízení státu. Podle těchto přívrženců byl režim stabilní, podporoval tradiční katolické hodnoty a poté se projevil i trvalým růstem životní úrovně a hospodářským rozkvětem. Dva naprosto odlišné názory, které není možné sloučit.

Pochopit a utvořit si vlastní názor na Francovu osobnost můžeme z Francova životopisu.

¹ Bez hněvu a zaujatosti, tento obrat se využívá k vyjádření přísne věčnosti a nestrannosti. Je citován Tacitus, Letopisy 1,1str. 490

² podle deníku Mladá Fronta Dnes z 1.11.2007, v sekci události

³ podle Lidových Novin z 12.10.2007

1 ŽIVOTOPIS:

Francisco Franco y Bahamonde

(4.12. 1892 - 20.11 1975)

Francisco Franco y Bahamonde-celým jménem *Francisco Paulino Hermengildo Teódulo Franco y Bahamonde Salgado Pardo de Andrade*. Narodil se 4. prosince roku 1892 ve městě El Ferrol jako druhý syn v rodině námořního důstojníka španělské armády a oddané katoličky. S celou rodinou žili poblíž vojenské námořní základny v přístavu El Ferrol. Vzhledem k tomu, že Francův otec byl neustále na cestách, musela veškerou výchovu převzít Francova matka, která byla dětmi velmi milována, na rozdíl od otce, který se k dětem choval necitelně. To později způsobilo trvalý rozkol mezi otcem a dětmi.

Do dvanácti let chodil do školy, kterou vedl katolický kněz. Podle rodinné tradice se také Franco chtěl stát vojenským námořníkem, avšak díky nepříznivé hospodářské situaci a omezení vojenských výdajů mu to nebylo umožněno. Vláda totiž snížila počet kadetů ve vojenském námořnictvu. Jediná možnost, která mu zbývala, pokud chtěl být vojákem, bylo stát se vojákem pozemním, a tak v roce 1907, ve čtrnácti letech, byl přijat na toledskou Vojenskou akademii, kterou ukončil roku 1910 s hodností poručíka. Po ukončení akademie se snažil dostat k pluku, který bojoval v africké Melille, tehdy se mu to ještě nepodařilo. Následujícího roku se přihlásil k pluku znovu a o rok později byl Franco konečně přidělen do Maroka. Díky výchově věděl, že pokud se chce prosadit a vyniknout, musí vyhledávat místa, která jsou sledována, a to v tehdejší době Melilla byla. V období mezi lety 1912 a 1926, kdy byl v Maroku, získal mnoho osobních, politických a také profesních zkušeností, které mu v budoucnu vynesly mnohá prestižní vyznamenání. Roku 1913 Vojenský kříž za úspěšné vedení zásahu proti nepřátelské pozici. Roku 1916 byl vážně zraněn v bitvě u El Buitz a vše nasvědčovalo tomu, že zemře. Franco se ale uzdravil, což výrazně zvýšilo jeho popularitu u vojáků. Za účast v této bitvě byl doporučen k povýšení do hodnosti majora. Povýšení však Ministerstvo vlády zamítlo. Franco si byl sám sebou natolik jist, že se odvolal k samotnému králi, ten rozhodnutí ministerstva změnil v jeho prospěch. Franco se tedy roku 1917 stal majorem.

Způsob Francova chápání sebe samého vysvětluje a dokládá, jakým směrem se již tehdy ubíral, čeho chtěl dosáhnout a co byl také schopen pro to podstoupit. Současně také ukazuje jeho odvahu, cílevědomost a pevné sebevědomí. Ve své píli vytrval a v budoucnu ji ještě rozvinul.

Mezi lety 1917 a 1920 působil v Asturii, kde velel pěšímu vojenskému praporu. Právě zde se seznámil se svojí budoucí manželkou Carmen Polo y Martínez Valdés, se kterou se roku 1923 oženil. Další povýšení na sebe nenechala dlouho čekat, Franco měl pověst svědomitého a schopného mladého důstojníka, a v roce 1920 byl jmenován do funkce zástupce velitele. Byl znovu povolán do Maroka, aby tam velel a organizoval novou elitní bojovou jednotku: *Tercio de voluntarios* (španělská cizinecká legie). Francova schopnost vzbuzovat respekt a poslušnost mu vynesla obrovský věhlas. Francovi přehnaná popularita ani obdiv jeho podřízených nebyly nepříjemné, ba naopak je bral jako upevnění své osobnosti.

Roku 1925 byl povýšen do hodnosti plukovníka. Téhož roku vedl útok přes Alhucemaský záliv, nepřátelské jednotky byly rozprášeny a pro Francisca Franca to znamenalo další povýšení - brigádní generál. Stal se tak nejmladším brigádním generálem v Evropě, bylo mu 33 let. Poté se vrátil na Španělskou pevninu, kde si dále budoval „kariéru“.

Byl přeložen do Madridu, centra nejdůležitější vojenské oblasti, ale také politického života, pod nadvládou a diktaturou Primo de Rivery. V té době se zde velká část populace přikláněla k republikanismu, hlavně z důvodu, že chtěli svrhnout nadvládu Primo de Rivery. Roku 1926 se skupina důstojníků pokusila dokonce o státní převrat. Od tohoto pokusu se však Franco distancoval, což mu vyneslo odměnu za věrnost. Roku 1927 se stal ředitelem Všeobecné vojenské akademie se sídlem v Zaragoze. Franco zde prosazoval své konzervativní myšlenky. Jeho žebříček hodnot utvářely hierarchie, povinnost, disciplína a sebeobětování, nikoliv pojmy jako právo člověka na svobodu, intelektuální zvědavost nebo třeba zpochybňování pravd. Toto pojetí konzervativci, ke kterým Franco patřil, naprosto odmítali. S tím, jak se akademie rozvíjela a získávala si reputaci, zvyšovala se i Francova společenská, osobní, vojenská a politická autorita.

Během doby, kterou Franco strávil ve Vojenské akademii, stranou od politických převratů, se událo mnoho. Primo de Rivera podal demisi, poté zemřel, situace mezi monarchisty a republikány se vyostřovala a mnoho lidí bylo za intervence a nejrůznější pokusy o svržení monarchie a nastolení republiky zabito či uvězněno. Pak přišel obrovský zvrat, v dubnu roku 1931 se konaly v celém Španělsku volby, v těch byli monarchisté svrženi a vyhráli republikáni, ale těsně. Franco tehdy ještě neintervenoval, jelikož mu to situace nedovolila, a věděl, že by jeho tažení nebylo úspěšné. Franco byl již v té době výborný stratég a celou situaci měl pod kontrolou.

V letech 1931-1934 ho republikánská vláda převedla na Baleárské ostrovy, aby byl co nejdále od politických intrik, ale také od celkového politického dění a jeho možného předvídání.

Po návratu na území Španělska Franco vedl tažení proti vzpouře horníků v Asturii. Tímto si vysloužil obdiv konzervativců, ale naprostou nenávisť republikánů. Díky tomuto tažení byl jmenován náčelníkem ústředního generálního štábu. Velmi záhy o toto místo přišel a roku 1936 byl dokonce vypovězen na Kanárské ostrovy, v momentě, kdy se k moci po volbách dostala levicová Lidová fronta, což bylo spojení několika levicově smýšlejících stran tehdejšího Španělska. Během jeho „odsunu“ na Kanárské ostrovy Franco dál hrál svou „hru“. Snažil se nezneprátnit si nikoho, kdo by o něm později mohl rozhodovat. Mezitím ve Španělsku postupně rostla nespokojenost občanů se systémem vládnutí. Poslední kapkou pro vznik občanské války byly vnitřní názorové problémy v PSOE⁴. 17. července 1936 přerostla nespokojenost občanů se systémem až v občanskou válku. Prostřednictvím vojáku mezi sebou bojovaly republikánská levice a konzervativní pravice, v čele s generálem Francem. Na samém začátku občanské války se Franco přesunul do Maroka, aby odtud velel cizinecké legii, poté ji letecky nechal dopravit do Madridu, na který zaútočil. Madrid se mu však tehdy dobýt nepodařilo. Franco ve své pílì vytrval a postupoval krůček po krůčku dále. Pomohl mu také fakt, že se roku 1937 postavil na stranu krajně pravicové strany tzv. Falangy⁵. Roku 1938 se stal faktickým vládcem a hlavou státu a také diktátorem s titulem caudillo (vůdce). (Vůdcem byl Franco nazýván již od roku 1936.) Francova Falanga podporována Německem a Itálií dobyla Madrid, čímž de facto skončila občanská válka.

Během své vlády se Franco projevil jako vynikající politický a vojenský stratég, ale také jako nelítostný diktátor, který si ve všech situacích počínal velmi obezřetně a velmi metodicky. Stejně tak tomu bylo, když propukla 2. světová válka. Franco se k Hitlerovi nepřipojil, i když by se to od něj za pomoc při dobytí Madridu zajisté očekávalo. Franco oprávněně tvrdil, že je Španělsko po občanské válce nepřipravené a zachovává si svou neutralitu, hlavně tu oficiální. Skutečnost, že Franco „zradil“ své bývalé spojence v Německu a Itálii překvapil stejně tak Hitlera jako Churchilla. Francovu osobnost ilustruje i fakt, že umožnil vznik jedné dobrovolnické divize, División Española de Voluntarios, známé jako Modrá divize.

⁴PSOE-Partido Socialista Obrero Español, Španělská socialistická dělnická strana.

⁵Falange Española Tradicionalista y de las JONS vznikla sloučením FE a karlistické strany (FE= Falange Española de las JONS byla vytvořena sloučením dvou fašistických organizací, falangy, kterou založil v r. 1933 José Antonio Primo de Rivera Falangou, kterou založil v r. 1931, a Ramiro Ledesma - Junty de Ofensiva Nacional-Sindicalista (Národně-syndikalistická chunta útoku). Falanga se stala masivním hnutím v r. 1936

Francisco Franco od roku 1939, po dobu 36 let, vládl Španělsku naprosto neomezeně a jako absolutní vládce. Byl nejen hlavou státu, ale také předsedou vlády a nejvyšším velitelem ozbrojených sil. Za jeho vlády bylo uvězněno a popraveno mnoho lidí a politických vězňů. V roce 1945 zmírnil svou diktaturu tím, že vydal listinu *Fuero de los españoles* - listina zavádějící občanská práva, ta však práva negarantovala, ale nutila hlavně občany dodržovat povinnosti, vynutitelně. Jeho forma vlády určitě nepřipomínala liberální demokracii, ba naopak připomínala spíše zatvrzelý fašismus. Franco vytvářel odborové svazy, které byly rozděleny podle odvětví.

Roku 1947 si referendem nechal potvrdit tzv. *Zákon o nástupnictví*. Podle tohoto zákona se Španělsko stalo katolickou monarchií, ale bez krále.⁶ O tom, kdo bude panovník, Franco rozhodl až o 20 let později. Po celou tu dobu vládl neomezeně. Panovníkem se měl stát Juan Carlos, o jeho výchovu se postaral diktátor sám, chtěl zajistit, aby se i po jeho odchodu udržel v zemi stejný režim.

V roce 1975 Francisco Franco y Bahamonde po dlouhé nemoci umírá. Veškeré kroky, které kdy podnikal, byly velmi dobře promyšlené a strategické a svědčí o jeho charakteru. Příkladem jsou například bitvy, kterým velel. Na počátku bitvy stál téměř vždy v ústraní, a to až do chvíle, kdy měl jistotu, že bude bitva zcela jistě vyhraná. V momentě, kdy získal jistotu, že bitva bude úspěšná, přihlásil se jako její velitel a profitoval z toho. Dalším příkladem je doba, kdy se dostal k moci. Franco věděl, že musí svůj puč ospravedlnit. Velmi dobře věděl, že ohlasy populace by mohly směřovat proti němu. Tehdy se „spojil“ s církví a z bojů válečných udělal tzv. „Křížové tažení“. Tato „Křížová tažení“ podle něj měla za úkol vymýtit zlo, nikoliv bojovat. V žádném případě neměla nic společného s válkou. Franco byl velmi chytrý, vzdělaný a výborný stratég, díky těmto vlastnostem si udržel nadvládu nad celým Španělskem a byl hlavou španělského státu téměř 40 let.

⁶ Bezprostřednímu vývoji po roce 1947 se bude podrobněji věnovat kapitola politické situace

2. Popis politické situace

2.1 Popis politické situace v průběhu občanské války

Španělská občanská válka byla jednou z nejkrvavějších válek a zapříčinila rozdělení španělské společnosti na velmi dlouhou dobu. Byla vyvolána tou částí obyvatelstva, která se cítila být poškozována republikánskou levicovou vládou. Občanská válka byla i „bitevním polem“, na kterém se střetly politické proudy a názory na uspořádání společnosti. Levicový proud⁷ se nejvíce přibližoval komunismu a pravicový proud - povstalci⁸ se nejvíce přibližoval fašismu. Příčiny války vyplývaly z dlouhodobé ekonomické a společenské krize, která postihla Španělsko po 1. světové válce. V obyvatelstvu narůstala nenávisť k režimu a agrese vůči němu, docházelo k celkové radikalizaci společnosti. Protože obyvatelstvo již nebylo schopné řešit problémy mírovými dohodami, válka byla nevyhnutelná.

Jedním z důležitých mezníků v občanské válce byl 30. červenec 1936. Německo a Itálie přepravily vojsko z Tetuánu (Maroko) do Španělska, letecky a námořně. Toto přemístění vojska mělo za následek rychlé rozšíření občanské války a podporu povstalců v čele s Francem. Stejně tak byly podporováni republikáni takzvanými interbrigadisty⁹ a Sovětským svazem. Ostatní státy dodržovaly ostentativní neutralitu spojenou i s bloádou přístavů, ta však v dané situaci stranila spíše Francovým vzbouřencům než legitimní republikánské vládě. Veškeré úspěchy, kterých se pod vedením Franca podařilo dosáhnout vedly k tomu, že byl roku 1937 uznán Vatikánem jako legitimní představitel Španělska. Mezi jeho další úspěchy patřilo dobytí Malagy, poté dobytí Guernicy, Bilbao a Santanderu. K těmto Francovým úspěchům přispěl také fakt, že mezi republikány propukaly vnitřní boje, hlavně mezi komunisty a anarchisty.

Po znovudobytí Teruelu frankisté postupovali v linii, která měla rozdělit republikány kontrolované území na dvě části. 16. března 1938 bombardovali Barcelonu a probíjovali se až ke Středozemnímu moři u řeky Ebro. Od této chvíle se republikáni snažili pouze udržet situaci u řeky Ebro pod kontrolou, mezitím Franco dobyl Tarragonu, Barcelonu a Gironu. Díky těmto úspěchům, 27. února 1939 Anglie a Francie uznaly Francův režim oficiálně. Občanská válka

⁷ zejména socialisté, komunisté, trockisté a anarchisté, k nimž se z pragmatických důvodů připojili baskičtí a katalánští nacionalisté sledující separatistické cíle)

⁸ fašisté, španělský nacionalisté, křesťanští demokraté

⁹ interbrigadisté : byly antifašistické dobrovolníky ze 17 zemí vysláni do Španělska

trvala 3 roky, než se povstalcům podařilo dobýt Madrid. Občanská válka oficiálně skončila 1. dubna 1939 Francovým podpisem listiny, která ukončovala občanskou válku.(viz příloha číslo 1)

2.2 Popis politické situace po občanské válce

Koncem občanské války započala nová éra v dějinách Španělska. Dala by se nazvat „Francova éra“. Jiří Chalupa¹⁰ se domnívá, že i přesto, že občanská válka oficiálně skončila 1. dubna 1939, neoficiálně trvala dále, po celou dobu Francovy vlády, a to až do jeho smrti. Tři roky tvrdých bojů si vyžádaly odstranění republikánské vlády. Franco si v této situaci nemohl za žádných okolností připustit návrat k republice, ovšem návrat k monarchii z jeho hlediska také nebyl možný. Nechtěl být zbaven svých pravomocí a svého těžce dosaženého postavení, proto tedy přechod od vojenského vedení státu k civilnímu nebyl možný. Liberálně-demokratické přístupy byly nahrazeny jednotou a nutností obyvatelstva přizpůsobit se. Pro zastánce demokracie ve Španělsku nebylo místo, a tak pokud nebyli zabiti při krutých bojích nebo jednorázových čistkách, uprchli do exilu do Evropy, Ameriky či Sovětského svazu. S republikánským hnutím bylo skoncováno již při vydání Zákona o politické odpovědnosti. Tento zákon „zlikvidoval“ na 24 republikánských stran a odborových organizací a sdružení. Jednoduše byly postaveny mimo zákon. Franco hovořil o občanské válce jako o boji dobra proti zlu. On vyhrál, byl tedy vítěz a ostatní byli poražení. To, co se ve vojenské službě naučil, uplatňoval poté také ve své vládnoucí politice. Zaváděl vojenské soudy, špionážní komanda a policejní síly, které měly trestat za nedodržování jeho rozkazů.

První nacionalistická vláda, která se ve Španělsku dostala k moci, nesetřvala ve svém působení příliš dlouho 1938 - srpen 1939. Úkolem této vlády bylo vykonat ty nejnaléhavější organizační úkoly. Zhruba tři týdny před vypuknutím II. světové války byla vláda reorganizována. Pro posílení moci caudilla byla zrušena funkce místopředsedy vlády, namísto toho byl zřízen úřad Vrchního generálního štábu a Výbor národní obrany.

Nová vláda se ubírala dvěma odlišnými směry. První směřoval k mocnostem Osy, nejvíce tíhl k Itálii. Druhý proud se pokoušel spíše zachovat smír s Velkou Británií. Franco, ale oba

¹⁰ Jiří Chalupa, Stručná historie států - Španělsko, Libri, 2005

odmítal a striktně si stál za pozicí neutrality. Udělal jen mírný ústupek, když Španělsko prohlásil za neválčící stranu. Jednoduše řečeno politika přátelství bez závazků. Hitler i Mussolini se snažili přesvědčit Franca, aby se přiklonil na jejich strany, avšak bez úspěchu.

Postavení Španělska a roli generála Franca za války charakterizoval výstižně Winston Churchill: „Politika generála Franca byla po celou dobu války naprosto sobecká a chladnokrevně vypočítavá. Myslel pouze na Španělsko a španělské zájmy. V životě ho nenapadlo, že by měl být Hitlerovi a Mussolinimu vděčný za poskytnutou pomoc..... Tento úzkoprsý tyran myslel jen na to, jak zabránit, aby jeho vykrváčený národ nebyl zatažen do další války.“ (CHURCHILL 1993:496)

Ze španělského hlediska to byl postoj naprosto logický. Země byla po právě skončené občanské válce zdevastovaná ekonomicky i morálně a pro případného spojence by asi byla spíše přítěží. Německý generál Halder viděl Španělsko v říjnu 1940 takto: „Všude panuje napětí, především ostré sociální rozpory. Nikde nejsou vidět svěží a zdravé síly schopné zvládnout poměry. Zásoby pohonných hmot jen na dva a půl měsíce. Vyživovací situace velmi těžká.“ (KVAČEK, 1988:92)

I přes proklamovanou neutralitu povolil Franco působení División Española de Voluntarios podle barvy svých košil nazývané „modrá divize“ na straně Osy. Divize byla rezerva na severu východní fronty, na straně Německa. Se změnou válečné situace však v říjnu 1943 její působení ukončil. Na straně Němců pak ještě bojovalo asi 3000 fanatických fašistů jako takzvaná modrá legie (Legión Española de Voluntarios) do října 1944, kdy Franco jejich působení výslovně a pod trestem zakázal.

Během závěrečné fáze války se Španělsko řídilo pravidlem, že válku je třeba vést na dvou frontách. Na jedné straně muselo podporovat Německo bojem proti Rusku. Druhá strana byl boj mezi fašismem a demokraciemi, tady se Španělsko přibližovalo a podporovalo demokracie.

Současně s poslední fází války, došlo ve Španělsku k obnovení kortesů. Jejich činnost byla zahájena v březnu 1943. Jednalo se o dvoukomorový parlament nesoucí tradiční označení středověkých stavovských sněmů. Kortesy byly tvořeny stálými zástupci což byly např. ministři, předsedové Státní rady, Nejvyššího soudu, rektori, starostové atp. V části volené byli zástupci městských rad, odborových centrál atp. Volená část nesměla přesáhnout 50 osob.

Roku 1945 byl vydán tzv. Kodex Španělů, Fuero de los españoles. Listina základních práv a povinností občana. Měla zaručovat rovnost před zákonem, právo na vzdělání, právo na zastávání veřejných funkcí, právo na práci, náboženskou toleranci, svobodu projevu a myšlení

atp. Další kapitola však hned obsahovala výčet faktorů, které tyto svobody přesně vymezovaly a za určitých okolností je mohly rušit. Práva byla vyvážena povinnostmi, které tento kodex obsahoval. Kontrolu nad dodržováním těchto povinností prováděly tzv. TOP.¹¹

Když skončila válka v zahraničí, bylo přátelství mezi západními zeměmi a SSSR hrozbou pro Španělsko. V těchto letech Francův režim mezi vítěznými velmocemi neměl žádné přívržence, naopak byl naprosto odsuzován. Vítězné velmoci se ho všemožně snažily ze Španělska odstranit. Dosazovaly komunistické vyslance do Španělska, aby tak dostali diktátorský frankistický režim pod kontrolu a byly dobře informované. Díky šířící se hrozbě komunismu v ostatních částech Evropy, bylo španělské obyvatelstvo naprosto proti řízení Španělska zvenčí, a tak ve Španělsku panovalo heslo: Franco ano, komunismus ne. Tato situace ještě pomohla Francovi k upevnění moci.

V roce 1946 byla rezolutně zamítnuta žádost Španělska o vstup do OSN. V následujícím roce Španělsku nebyla ani nabídnuta účast v Marshallově plánu.

Díky strategické poloze Španělska a zlepšujícím se diplomatickým vztahům, které se podařilo navázat s Francií, Anglií a Spojenými Státy bylo Španělsko roku 1950 přijato do FAO¹². O dva roky později vstoupilo do UNESCO¹³. Situace v oblasti diplomatických vztahů byla pro zemi v té době velmi příznivá, a tak roku 1955 vstoupilo Španělsko do OSN.

Od roku 1962 žádné závažné osobní caudillovy zásahy do politického ani ekonomického dění nepřišly. Spíše se jednalo o postupnou integraci Španělska do světového mocenského celku. Bylo samozřejmé, že tato integrace si žádala změny v ekonomice, stejně tak částečnou liberalizaci politiky. Nutností se stalo začlenit Španělsko do evropských systémů. Veškeré důležité kroky si ale žádaly souhlas Franca. Jediné, k čemu se stavěl kladně, byl ekonomický rozvoj. Pozdější vývoj byl založen hlavně na navazování ekonomických vztahů a politická situace stála až v pozadí. Otvírání se světu a upevňování ekonomiky ve Španělsku, ale znamenalo snížení politické disciplíny. Franco v té době již „oslaben“ svou nemocí a také stářím, nečinil žádná závažná rozhodnutí, ani změny.

Roku 1967 se mohlo zdát, že dochází k částečné demokratizaci Španělska spolu se schválením nového ústavního zákona o státu. Měl obsahovat částečnou liberalizaci, která měla

¹¹ TOP-Tribunal de Orden público-Soudní dvůr pro záležitosti spojené s dodržováním veřejného pořádku

¹² Organizace pro výživu a zemědělství OSN

¹³ UNESCO je anglická zkratka názvu United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, což znamená Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu. UNESCO je jednou ze 14 mezistátních odborných organizací (agentur) OSN.

spočívat v rozdělení moci mezi hlavu státu a hlavu vlády. Měla zaručit politickou pluralitu a účast obyvatelstva na politickém a odborovém životě. Nový zákon si ovšem žádal další doplňující podzákony a dekrety, aby mohl být opravdu funkční. Navíc Národní hnutí si chtělo udržet svou moc, a tak se postaralo o ochromení jeho realizace. To zapříčinilo, že ani po roce 1967 se Španělsko nevymanilo z diktátorských zásad. Franco se již v té době cítil starý. Byl odtržen od reality a začínal být závislý na spolupráci svých ministrů a své skupiny. V jednom však měl naprosto jasno: nedopustit změnu původního řízení státu, chtěl jednu jedinou stranu s nejvyšší mocí. Byl obklopen Falangisty, kteří v tomto bodě stáli za ním. Zpluralizovat politické dění se nezdařilo a Franco si za tezí jedné jediné strany tvrdě stál, až do své smrti.

Kolem roku 1970 se z Francovy osobnosti stávala „troska“ zasažená Parkinsonovou nemocí. Posledních 5 let Francova života byly roky spíše dožitě než prožité. Co se týče politického dění, Franco již nebyl schopen stát řídit jako neomezený vládce. Mnohem častěji museli zasahovat do řízení státu ministři z Národního hnutí. Dalším problémem pro politickou nestabilitu ve Španělsku byla také separatistická organizace ETA, která v té době měla velkou podporu v Baskicku a projevovala se častými útoky. Navíc se projevil také závažný rozkol v oblasti náboženství v církvi, což bylo pro Franca naprosto zdrcující. Žádný z již zmíněných problémů se ho nedotýkal tolik, jako rozkol církve. Vzhledem k tomu, že se vždy pokládal za seslaného Bohem, přisuzoval veškeré, a to i ekonomické, problémy právě nevyrovnané situaci v církvi. V té době se Francova nemoc začala projevovat natolik, že se většina poslanců snažila, aby konečně přenechal funkci předsedy vlády někomu jinému, a aby se funkce hlavy státu a předsedy vlády staly neslučitelnými. V roce 1973 jmenoval Franco do funkce předsedy vlády Carreru Blanca. Ten však neměl lehký úkol. Ještě během diktátorova života musel udržovat režim ve stavu, v jakém byl. ETA spáchala na Blanca Carreru atentát, což přispělo k ještě větším problémům a neklidu Franca, který si již musel všimnout nevole Španělů k tomuto stylu vlády. Tato událost víceméně rozhodla o tom, že režim se dále nevyvíjel a prakticky byla etapa Francova vládnutí skončena. Poslední dva roky Francova života byly jen dožitě bez jakýchkoliv zásahů do vlády.

3. Ekonomická situace

3.1. Ekonomická situace po občanské válce:

Po občanské válce, roku 1939, bylo Španělsko v dezolátním stavu. Boje si vyžádaly tisíce obětí a další oběti k nim přibývaly během Francovy diktatury. Občanská válka katastrofálně narušila celé hospodářství, které utrpělo snížením zemědělské a průmyslové produkce. Teprve v roce 1954 země dosáhla v příjmech na obyvatele úrovně z roku 1929, v němž byl dosažen předválečný ekonomický vrchol. Rozvíjel se černý trh s devizami¹⁴, měna prodělávala podstatné znehodnocení. Zdaleka nejhorším problémem bylo zásobování potravinami. Díky bankrotu státních financí si Španělsko nemohlo dovolit nakupovat potraviny v zahraničí a dovážet je. Vzhledem k tomu, že Španělsko bylo agrární zemí a občanská válka naprosto zastavila produkci zemědělských produktů, byl nedostatek potravin. Španělsko zůstalo jako „vypleněné“ - byl zcela zničen bytový fond, byl vybit dobytek, a pole zůstala ladem. Zemědělská produkce klesla o jednu pětinu, průmyslová produkce dokonce o třetinu a hrubý domácí produkt v tehdejší době klesl o celou jednu čtvrtinu. Oficiálně se hospodářská krize dávala za vinu občanské válce, ale podíváme-li se na problém více do hloubky můžeme zjistit, že to mohlo být způsobeno právě nesprávnými Francovými rozhodnutími.

Pro správné charakterizování ekonomické situace za vlády frankismu, je nutné období rozdělit do několika etap. V některé literatuře jsou popisovány dvě ekonomické etapy, ale častěji jsem se setkala s trojetapovým členěním, které zde také uvádím: I. etapa – etapa nezávislosti, přibližně mezi r. 1939 – 1950; II. etapa 1950 – 1960 bývá většinou charakterizována jako pomalý postup k uvolňování a znovu se otvírání zahraničí, velmi pozvolný start vývoje španělské ekonomiky; III. etapa 1960 – 1973 je charakterizována jako rozkvět španělské ekonomiky, a to ve všech směrech.

¹⁴deviza: bezhotovostní platební prostředek vyjádřený v cizí měně

3.1.1 I. etapa - nezávislosti

I. etapa – ekonomická situace v letech 1940 – 1950

První etapa začala bezprostředně po skončení občanské války. Stejně tak i způsob ekonomického řízení navazoval na konec občanské války. Styl řízení se dal přirovnat spíše válečné politice. Rozhodně se nedalo hovořit o liberální ekonomické politice v pravém slova smyslu. Naopak se jednalo o metody direktivního řízení ekonomiky. Je třeba si uvědomit, že rok 1939 současně znamenal konec občanské války pro Španělsko, ale také začátek války pro Evropu a následně většinu světa. Možnosti mezinárodního obchodu byly značně omezené a s dalším průběhem války byl normální mezinárodní obchod téměř vyloučen. Hypoteticky se Španělsko mohlo obrátit směrem k Ose, jejíž ekonomická situace se neustále zhoršovala, nebo ke Spojencům, kteří o spolupráci s kompromitovaným fašistickým režimem měli jen malý zájem.

V období těsně po válce neslo Španělsko stále stigma fašistického a ekonomicky destruovaného státu. Ekonomicky zničená Evropa neměla prostředky ani zájem podílet se na obnově Španělska. Španělsko nebylo zničeno II. světovou válkou a nebyla mu tedy ani nabídnuta účast na Marshallově plánu. (Můžeme se jen domnívat, že autokratický Francův režim by jej asi odmítl stejně, jako jej ke své škodě odmítly režimy států pod neméně autoritářským vlivem Sovětského Svazu – včetně tehdejší ČSR). Franco tak vlastně neměl jinou možnost, než soustředit se na rekonstrukci Španělska „zevnitř“, mobilizací vnitřních zdrojů. Forma této obnovy byla autoritářská, direktivní a v podstatě byla zaměřena pouze k obnově původního stavu, ne k rozvoji země.

V dostupných publikacích z tehdejší doby je Španělsko popisováno jako země, která byla pouze rekonstruována, avšak nepodléhala žádným novým plánům. Ve Španělsku byla vytvořena vize nové myšlenky vedení státu, tzv. Nuevo Estado - Nový stát, která měla vést k rozvoji. Byla to však jen myšlenka autoritativního státu založená na fašismu, která měla navenek uklidnit obyvatelstvo. Nuevo Estado s sebou měl přinášet také novou politiku zaměřenou hlavně na španělskou ekonomiku a její rozvoj. Tato politika usilovala o státem řízenou ekonomiku pomocí kontroly pracovních podmínek, platů, cen, produkce a kursu. V praxi se projevovala zcela jinak. Začalo se s vydáváním přidělových lístků na základní potraviny. Díky občanské válce a politické situaci bylo potravin v zemi nedostatek a odkupovat je ze zahraničí nebylo možné. Venkovské

obyvatelstvo na tom bylo poměrně dobře, díky vlastní produkci potravin. Opakem byla města, kde lidé museli stát nekonečně dlouhé fronty na základní potraviny a otop. Po celém Španělsku se začal rozšiřovat černý trh s potravinami. Lidé z vyšších vrstev, lépe situovaní, si mohli oproti ostatním dovolit nadprůměrný život, což vedlo také k rozvoji korupce mezi stranickými funkcionáři.

Franco okamžitě na situaci reagoval. V říjnu roku 1939 vydal dokument: „Základna a pokyny pro plán ekonomické obnovy v souladu s národní obrodou“. Hlavním cílem tohoto dokumentu bylo povzbuzení exportu a snížení importu. Import měl být buď úplně zastaven nebo snížen na minimum. Důsledkem tohoto opatření bylo mimo jiné snížení kvality vlastní produkce. Jen pro ilustraci, třeba dovážená treska měla být nahrazena corbinou¹⁵. Franco měl celou situaci a restrukturalizaci velmi dobře promyšlenou. Snížení importu se netýkalo pouze potravin, ale také surovin. Např. staré železo mělo dokázat nahradit dováženou ocel. Nedostatky topných a pohonných olejů měly být nahrazeny lignitem a živičnou břidlicí. Na druhou stranu měl být současně stimulován export. Bylo potřeba rekonstruovat Španělsko, což si žádalo průmyslovou expanzi a investice do zemědělství. Ovšem s dovnitř obrácenou hospodářskou politikou, to nebylo možné a stal se pravý opak. Došlo k zastavení rozvoje zahraničního obchodu, který působil jako brzda pro růst průmyslu. Dalším velmi výrazným rysem španělského hospodářství byla systematická politika vládních intervencí a regulace ekonomiky. Stát kontroloval každou ekonomickou aktivitu prostřednictvím udílení licencí pro začínající a rozrůstající se podniky. Státní orgány regulovaly ceny komodit považovaných za významné pro industrializaci, kontrolovaly také vývoj mezd na trhu práce. Byl zaveden přidělový systém. Dále byly regulovány ceny zemědělského a průmyslového zboží.

Pomocí ukazatelů si můžeme celou situaci velmi dobře ilustrovat. Jako jeden z nejdůležitějších a také nejprůkaznějších ukazatelů průmyslové produkce je tzv. „IPI“ (índice de producción industrial- index průmyslové výroby). Měří se jím měsíční vývoj průmyslové aktivity. Započítává se též manufakturní výroba, výroba elektrické energie, vody a plynu. Tento ukazatel znázorňuje a odráží celkový vývoj kvantity, ale také kvality, s vyloučením jejich ceny. Počítá se ve všech státech, a zcela stejně, proto byl tedy jedním z nejlepších poměrných měřítek pro porovnání průmyslové produkce států. Podle všech propočtů a výzkumů byl v letech 1935 - 1950 nejhorší výsledek ve Španělsku, a to za celou jeho historii. Při porovnání s celou Evropou

¹⁵ španělskou rybou horších kvalit lovenou v Saharských mořích

bylo Španělsko opravdu velmi pozadu. Ostatní státy postupovaly podle Marschallova plánu a rekonstruovaly ekonomiku a celkové tržní hospodářství a průmysl. Zatímco evropské státy rozvíjely svoji ekonomiku, ve Španělsku docházelo k uplatňování autarkie a nadvlády. V letech 1941 - 1945 vykazoval ukazatel průmyslové produkce (IPI) záporné hodnoty. K tomuto faktu přispělo také zřízení Institución Nacional de Industria tzv. INI (Národní průmyslový institut). Byl zřízen roku 1941 a měl provádět státní intervence a hlavně napomáhat rozvoji průmyslu. Podle tehdejších stanov měla být smyslem hlavně podpora a financování vzniku a obnovy španělského průmyslu a dosažení španělské soběstačnosti. INI měl dávat také možnost novým investicím. Ve skutečnosti to byl strategický nástroj pro vládní intervence.

Bohužel ani pozdější postup nepřispěl k zvýšení ekonomické produkce, a Španělsko se dokonce zcela odklonilo od evropských zemí, které v té době byly již poměrně stabilizované, právě díky Marshallovu plánu. Zemědělství bylo také v naprosto dezolátním stavu. Jeho produkce klesla o jednu pětinu. Venkov nadále zůstával bez mechanizace a import hnojiv byl snížen více než o polovinu. Tato deprese¹⁶ nebyla už jen důsledkem válečných let, ale byla způsobena celým komplexem faktorů¹⁷ a systémem řízení státu. Zemědělství a průmysl spolu úzce souvisely a byly na sobě závislé. Zemědělci přestávali pěstovat některé plodiny, aby se vyhnuli poplatkům a nejrůznějším povolením.

Direktivní řízení ekonomiky se projevilo také v sociálním a politickém systému. Docházelo k drastickému určování fixních platů a národní důchod sotva dosahoval hodnot z roku 1935. Velmi často docházelo k omezování svobod, což mělo za následek u mnoha Španělů ztrátu kapitálu, který byl již neobnovitelný. Důsledkem tohoto období bylo naprosté ztroskotání ekonomiky, zhoršení politické situace a sociální pokles společnosti, jak uvádí ve své studii José Luis García Delgado.¹⁸

Tato léta bývala nazývána jako tzv. *hladová léta (los años del hambre)*. Těchto 10 let je zapsáno v dějinách Španělska jako roky ekonomicky nejztrátovější a nejhorší pro obyvatelstvo za celou jeho historii vůbec.

¹⁶ deprese: pokles, snížení

¹⁷ Španělsko v té době sužovala závažná sucha

¹⁸ José Luis García Delgado, La economía española durante el franquismo, Temas para el debate, říjen 1995, www.vespito.net

3.1.2 II. etapa rozvoje ekonomiky vůči zahraničí

II. etapa mezi léty 1950-1960

V této situaci, kdy bylo Španělsko ekonomicky téměř v „rozkladu“, bylo Francovi již jasné, že idea soběstačnosti je hospodářsky a politicky neudržitelná, avšak nikdy to „nahlas“ nepřiznal. Byl přesvědčen, že liberální demokracie není schopná přinést ekonomický blahobyt. K tomuto přesvědčení ho vedla neznalost ekonomických zákonů a strach, že demokratický systém by snížil jeho pravomoci. Toto desetiletí by bylo možné charakterizovat jako velmi pozvolný přechod k liberalizaci, s tím, že se liberalizace uskutečňovala až téměř na sklonku tohoto období. I přes veškeré vynaložené síly od 50. let na industrializaci, bylo Španělsko převážně agrární zemí. Odpovídaly tomu také základní exportní artikly, které pocházely ze zemědělství.

V padesátých letech, více než 11 let po občanské válce, nebylo možné veškeré hospodářské problémy přisuzovat právě válce. Franco, ač nenáviděl jakékoliv rychlé změny a modernizace, byl nucen provést změnu v řízení ekonomie tehdejšího Španělska. Idea soběstačnosti byla nahrazena za mezinárodní kapitalismus, ale stalo se tak až v druhé polovině 50. let.

Také změna v mezinárodních vztazích výrazně změnila celkovou situaci. Prvním poměrně významným krokem byla půjčka od Spojených států z roku 1951. Další změnou k dobrému bylo zrušení přidělového systému roku 1952. Další „pomoc“ na sebe nechala čekat pouhé 2 roky, když v roce 1953 byla podepsána tzv. španělsko - americká smlouva, která s sebou měla přinést velmi rozsáhlou hospodářskou pomoc. S otevřením obchodu začal rozvoj země, který s sebou nesl také inflaci¹⁹. Nastala obrovská nevyrovnanost mezi nabídkou a poptávkou, docházelo k růstu cen, což způsobilo zvýšení inflace. V roce 1955 stouply ceny o 3,9%, v roce 1956 už to bylo 9,1% a v roce 1957 byl nárůst cen o 16,7%. Také se projevil nedostatek financí, které byly ve velké míře investovány.

Francovi se téměř podařilo svým neomezeným diktátorským vedením státu, bez připuštění jakýchkoliv ústupků, dojít k bankrotu. Musí se mu ale přiznat velká zásluha. Když si byl naprosto definitivně vědom, že jeho autarkní model státu izolovaného od všech ostatních, jak on tvrdil, zkažených států, nefunguje, potlačil nechuť k liberálnímu státu a udělal razantní změny.

¹⁹ označuje všeobecný růst cenové hladiny, neboli snížení kupní síly peněz.

Velmi výstižně tuto situaci také popisuje Andrée Bachoudová ve své publikaci, kde hovoří takto: „Ve vztahu ke složité problematice národního hospodářství, které ostatně příliš nerozuměl, Franco brzy opustil původní myšlenku autarkie a od konce druhé světové války podporoval koncepci rozvoje a technologické modernizace.“(BACHOUDOVÁ 2000: 531) Bylo to sice asi 15 ti letým zpožděním, ale přeci. Nejprve získalo Španělsko úvěr od USA a záhy bylo přijato do FAO - Organizace pro výživu a zemědělství OSN. Na podzim roku 1952 vstoupilo do UNESCO. Od této chvíle se Španělsko skutečně začalo zapojovat do mezinárodních vztahů. Roku 1955 vstoupilo do OSN. Byly to důležité kroky, které později stimulovaly větší zapojenost do systému evropského světového trhu. K otvírání se světu přispěl také fakt, že se Španělsko stalo členem Mezinárodního měnového fondu, Světové banky (1958) a OECD²⁰ (1959).

Franco na hospodářskou situaci zareagoval, a prvním, ale velmi důležitým aktem, který by vedl ke změně, bylo vydání tzv. : *Stabilizačního plánu* (Planes de estabilización) roku 1959. Tento stabilizační program se opíral o OEHS, což byla Organizace pro evropskou hospodářskou situaci a o MMF - Mezinárodní měnový fond. Stabilizační plán uplatňoval zásady devalvace pesety²¹, aby se napomohlo exportérům. Další zásadou bylo omezení veřejných a soukromých výdajů a uvolnění zahraničního obchodu. Podle názoru autorů knihy Dějiny Španělska byla konečně ukončena hospodářská izolace od ostatních států a země se měla konečně začít zapojovat do ekonomik ostatních států. Hlavními cíly byla liberalizace, navazování kontaktů s mezinárodními ekonomickými organizacemi a zavádění různých opatření, která by přispěla k rozvoji trhu.

Velmi brzy se začaly projevovat kladné dopady stabilizačního plánu. Již v prvním pololetí roku 1959 se začala postupně snižovat inflace. Největší dopady Stabilizačního plánu byly však patrné zhruba rok po jeho zavedení. Inflace v letech 1957-1961 klesla z 12% na 2,3%. Asi největším přínosem této změněné hospodářské orientace bylo postupné otevírání ekonomiky, pohyb pracovních sil a příliv kapitálu, který vedl ke zhodnocení měny. Celkovému zlepšení napomáhala také velmi bohatá sklizeň z roku 1959, což vedlo k navyšování příjmů. Začalo se s

²⁰ Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkráceně OECD z angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development*) je mezivládní organizace 30 ekonomicky nejrozvinutějších států na světě, které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky. OECD vznikla v roce 1961 (zakládací dokument byl podepsán 14. prosince 1960) transformací Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), která byla původně zřízena roku 1948 k administraci poválečného Marshallova plánu.

²¹ pokles nominálního (úředně stanoveného) měnového kurzu jedné měny vůči ostatním měnám v systému fixních kurzů - jedná se o administrativní pohyb kurzu měny často vynucený okolnostmi

obnovováním zásob a mnohonásobně se zvyšovaly investice. Byla opět prodloužena pracovní doba a mohly být tedy navyšovány příjmy. Díky zvyšování platů docházelo k nárůstu spotřeby maloobchodního zboží obyvatelstvem.

O stabilizační politice svědčí také produkce hlavních plodin ve Španělsku. Podíváme-li se do tabulky zjistíme, že surovin je proti předválečnému období z roku 1931 - 35 několikanásobně více. K tomuto trvalému převyšování objemů docházelo zhruba od roku 1951. Právě díky překračování limitů a neschopnosti obyvatelstva zkupovat nadzásoby, nemohlo docházet k navyšování příjmů. V roce 1960 bylo již částečně patrné u některých plodin snižování objemů, což byl důsledek právě stabilizační politiky.

Vývoj produkce hlavních plodin v letech 1931 - 1960 (hodnoty jsou uváděny v tis. tunách) ve Španělsku

Zpráva OEHS

	1931 - 35	1945	1951 - 55	1956	1957	1958	1959	1960
Pšenice	3582	2260	4031	4196	4900	4400	4800	3500
Rýže	269	210	358	384	388	380	386	366
Kukuřice	666	530	665	714	771	750	1000	1052
Brambory	3890	2643	4019	4307	3954	4300	4600	4660
Cukrovka	2150	958	2615	2743	2283	2850	3760	3450
Bavlna	4	5,6	63	148	40	45	190	180
Oleje	1824	1320	1809	1858	1114	1620	1620	2200
Víno	18820	13900	18360	21140	17400	1800	16750	19700
Pomeranče	1044		1178	488	1183	1325	1765	1650

Zdroj: Dějiny Španělska

Podle zpráv OEHS o španělském hospodářství je patrné, že Stabilizační politika přinášela své ovoce:

„Přes velkou devalvaci pesety a shovívavost při kontrolách, bylo zvýšení cen velmi omezené a v období od července 1959 do března 1960 nepřekročilo u velkoobchodních cen a životních

nákladů dvě procenta. Nedostatek surovin a polotovarů, charakterizující předešlé období, byl odstraněn... Výsledky rozpočtového roku 1959 se velmi blížily červencovým prognózám a požadavky státní pokladny na Španělské banky byly podstatně nižší než předpokládané maximum... Import poklesl ze 612 milionů dolarů v období od srpna roku 1958 do března 1959 na 447 milionů dolarů v období od srpna 1959 do března 1960. Ve stejném období vzrostl export ze 305 na 430 milionů dolarů. Skryté zisky se vrátily do oficiální sféry a bilance běžných zahraničních transakcí vykázala poprvé za dlouhé roky značný přebytek...“. (ARTERA y otros 1994: 723)

Podíváme-li se však na danou problematiku z celkového hlediska a celkového dopadu pro Španělsko, dojdeme k závěrům, že tato politika byla úspěšná jen zpočátku. Celková obchodní bilance totiž zaznamenala kladně stabilizační politiku jen okrajově. Podle kolektivu autorů knihy Dějiny Španělska, v roce 1960 byl vykázán přebytek 57,1 milionů dolarů, ale v roce 1961 to byl již deficit ve výši 278,7 milionů. Tento deficit byl důsledkem nevyváženého exportu a importu, import několikanásobně převažoval nad exportem, což se projevilo již zmíněným deficitem. Jeden z nejúspěšnějších ukazatelů zlepšení finanční situace byl růst finančních rezerv. V roce 1958 činily tyto rezervy 66 milionů, kdežto v roce 1959 dosahovaly hranice až 218 milionů s tím že, v roce 1963 činily rezervy již 1,011 miliard dolarů.²² Na druhé straně hlavním nedostatkem byla především absence jakýchkoliv strukturálních reforem na finančních trzích, na trhu práce a v oblasti zdanění. V roce 1960 sice zaznamenal běžný účet platební bilance přebytek, ale nezaměstnanost byla nadále velmi vysoká.

Větší míru dopadů Stabilizačního plánu můžeme pozorovat ve třetí etapě, kde se projevila tato politika asi nejvíce.

3.1.3. Etapa rychlého ekonomického rozvoje

III. etapa 1960 - 1973

Stabilizační plán otvíral novou 3. etapu, která trvala přes 10 let a to až do roku 1973. Zhruba do roku 1963 Španělsko těžilo ze Stabilizačních plánů. Co se týkalo exportu, jeho meziroční růst se snižoval, z 42 procent z roku 1961 klesl v roce 1962 až na pouhých 3,1 procenta.

²² veškerá použitá čísla se opírají o bibliografii, kterou uvádí kolektiv autorů knihy Dějiny Španělska

Naopak import, v roce 1962 vykazoval nárůst o 29 procent. Jednoduše řečeno stoupající tempo importu nebylo vyváženo stejně rostoucím tempem exportu. Neznamenalo to však pro Španělsko propad, tyto nedostatky byly bohatě nahrazovány finančními prostředky, které plynuly z turismu a vnitřních služeb. Takže nakonec se Španělsko dostalo na aktivní saldo obchodní bilance²³. V této etapě začal být velmi atraktivní turismus a docházelo k jeho nárůstu. Čisté příjmy z turismu v roce 1961 dosahovaly zhruba 330 milionů dolarů. Dalším důležitým ukazatelem, který dokazoval, že stabilizační politika byla úspěšná, byl ukazatel finančních rezerv. Španělská ekonomika začínala prosperovat a již se mohla pyšnit mimořádnou schopností přizpůsobit se mezinárodnímu trhu, díky čemuž získávala obrovský prostor k produkci, která byla dříve absolutně nevyužitá.

K tomu, aby se hospodářství ve Španělsku mohlo rozvíjet a nikoliv už jen stabilizovat, bylo nutné přistoupit k tzv. „plánování“. Plánování nebylo nic neobvyklého pro frankistický stát, protože i dříve se kontrolovalo kolik se vyrábí, kolik se dováží a také jak a komu se půjčuje. Na počátku 40. let byly tyto ekonomické plány stanoveny státem, ten ovládal veškeré prostředky k dosažení cílů, to vše na základě odhadů budoucích představ o požadavcích státu. Podle „nového“ plánování stát udával, jak má být s prostředky nakládáno, aby byly využity požadavky nabídky a poptávky, které udával pohyb na volném trhu. Od roku 1964 byly zavedeny čtyřleté rozvojové programy (planes de desarrollo). V rozvojových programech měly soukromé firmy základní úlohu, byly hlavními nositelkami ekonomického rozvoje. Tyto plány nadále podporovaly vládní zásahy do ekonomické činnosti. Konaly tak prostřednictvím tržní regulace, veřejných investic, veřejného vlastnictví podniků a přímých intervencí do specifických odvětví. „Náročný program „desarrollismo“ byl realizován technokraty z Opus Dei²⁴, kteří vytvářenou konzumní společnost chápali jako bezpečnou pojistku vůči nežádoucím sociálněpolitickým otřesům.“ (BACHOUDOVÁ 2000: 531)

Bohužel nadále zde zůstávaly faktory, které snižovaly kvalitu tohoto plánování. Byla to zejména nevyrovnanost vývoje mezi jednotlivými regiony, výše důchodů a nezaměstnanost. Nedostatky plynoucí právě z těchto faktorů bylo nutné odstranit. Hlavním prvkem, který měl vést k odstranění nevyrovnanosti, bylo zvýšení dosažitelnosti u služeb a zboží, které byly nejvíce

²³ Saldo obchodní bilance je rozdíl mezi exportem a importem

²⁴ Uzavřená katolická asociace laiků a kněží, založená ve Španělsku 1928 monsignorem Josém Mariou Escribou. Hlavním cílem je, že odmítá to, co považuje za přehnaně liberální a velice důrazně prosazuje zásady správného křesťanského života. Velký důraz je kladen na askezi, mariánskou úctu a pravidelné a časté modlitby.

vyžadovány trhem. Nutností bylo, aby výše národního produktu dosahovala maxima, aby důchody byly rozdělovány spravedlivě a nezaměstnanost byla co nejnižší. Jinými slovy, plně obsadit volná pracovní místa a docílit tak plné zaměstnanosti. Přetrvával stále stejný cíl: docílit postupné integrace do světové ekonomiky. Nutné bylo zmenšit rozdíly mezi jednotlivými regiony a zregulovat tak výši důchodů na hlavu ve všech krajích, ať už byly založeny na tradičním zemědělství či v oblastech vysoce průmyslových. Dále posílit rozšiřování zavlažovaných ploch a koncentraci pozemkových parcel a usměrňovat vnitrostátní i zahraniční migraci. Skrze plány se mělo docílit celkového zlepšení školství a to všech vrstev, aby bylo více inteligence. Dále bylo nutné vyřešit problém dopravy rozšířením silniční a železniční sítě. Byla by tím vyřešena situace s dopravou vývozních artiklů jako olejů, vína a citrusů. Dalším úkolem bylo sladit industrializaci s požadavky evropského trhu. Velkou měrou bylo investováno z veřejného rozpočtu do ekonomiky a stát vysoce podporoval zakládání nových podniků, ať už zjednodušováním byrokracie, či nejrůznějšími půjčkami. Tyto změny přinášely své ovoce v podobě hospodářského růstu 8-9% ročně. Podobně narůstaly také platy, takže si mnohem více obyvatel mohlo dovolit začít žít konzumním stylem života.

Do vysoké míry byly tyto změny úspěšné a podařilo se naplnit cíle, které plány stanovily. Avšak tyto výsledky nebyly tak jednoznačně skvělé, jak se na první pohled mohlo zdát. Jak už to bývá, každá mince má 2 strany a stejně tak to bylo s hospodářským rozkvětem v druhé polovině 60. let. Navenek se zdálo, že ekonomická situace se mnohonásobně zlepšila, ale toto zlepšení se netýkalo všech Španělů. Co se týče podílu HDP²⁵ na hlavu, pouhých 1,2% těch nejbohatších se podílelo na HDP 21,3 %, kdežto zhruba 53% chudšího obyvatelstva se podílelo 23%. V žádném případě nedošlo k vyrovnání majetkových rozdílů, ty se naopak ještě více prohloubily. Výrazný dopad měl také tzv. rurální exodus. Miliony vesničanů se stěhovaly do velkých měst, docházelo téměř k vylidnění vesnic. Mnoho dalších migrovalo do Francie a do západního Německa. Devalvace pesety přilákala do Španělska miliony turistů, aby si zde mohly užít levnou dovolenou. V roce 1959 to byly 3 miliony turistů, v roce 1960 již 6 milionů a v roce 1970 to bylo již celých 21 milionů turistů. Pro Španělsko to zcela jistě znamenalo velký ekonomický přínos, ovšem i vážné ekologické škody. Poté nastaly poměrně znatelné obtíže při snaze integrace do světového trhu. A v roce 1964 se opět začala projevovat poměrně vysoká míra inflace, která si v

²⁵Hrubý domácí produkt je celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořená za dané období na určitém území. Tento ukazatel se používá v makroekonomii pro určování výkonnosti ekonomiky států. Časovým obdobím bývá obvykle rok. V mezinárodních srovnáních se také používá HDP na obyvatele (HDP na hlavu).

roce 1967 vyžádala další „stabilizační politiku“, díky neočekávané devalvaci pesety. Také se opět projevila nevyrovnanost mezi importem a exportem. Od roku 1967 narůstala nezaměstnanost v mnoha průmyslových odvětvích, což vyvolalo vlnu nepokojů a stávek. Oficiálně se však neustále hovořilo o hospodářském zázraku a hospodářském rozkvětu, ale stav ekonomiky byl největší měrou vylepšován turistickým ruchem, nikoliv průmyslovým rozvojem. Tedy o rozkvět se zajisté jednalo, ale ten byl způsoben hlavně turismem. Projevovaly se totiž také záporné stránky. „Už od druhé poloviny 60. let byl stabilní růst nahrazen krátkými cykly depresí a oživení, inflace stoupala a mzdy musely být čas od času zmrazovány.“ (CHALUPA 2005: 75) Dalším problémem byl fakt, že Španělsko vybíralo daně v opravdu nízké míře a hlavně neefektivně. Tedy na začátku 70. let mělo Španělsko nejnižší daňový výběr ze všech zemí OECD.

Na druhou stranu se nedá popřít rozvoj, kterého Španělsko dosáhlo od 60. do 70. let. Dokonce mezi léty 1960-1966 podle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj přesáhl růst národního produktu hranici 138%. Někteří kritikové v té době velmi zpochybňovali procentuelní ukazatel jakožto nerelevantní a tvrdili, že je jednodušší zlepšovat, pokud je počáteční úroveň slabá. Jen pro srovnání, této hranice nedosáhlo ani Japonsko, které se dostalo na 128%. V roce 1960 bylo Španělsko jen agrárním státem, v roce 1970 bylo již průmyslovým státem s obyvatelstvem převážně žijícím ve městech. V roce 1960 připadalo na sektor zemědělství 24% HDP a bylo zde zaměstnáno kolem 40% práceschopného obyvatelstva. V roce 1970 byl zemědělský podíl na HDP jen 13% při 21% práceschopných. Klesl počet zaměstnaných v zemědělství, ale i přesto rostla produktivita v této oblasti. Tradiční průmyslová odvětví jako hutnictví nebo textilní průmysl přenechávala prostor lukrativnějším oborům. V roce 1970 byla zprovozněna první atomová elektrárna. Ve stejném roce se společnost SEAT stala firmou s největším obratem ve Španělsku. Nejvíce peněz Španělsku vydělal export lodí. V roce 1970 se Španělsko stalo čtvrtým největším výrobcem lodí vůbec. V průběhu první poloviny 70 let se ze španělského obyvatelstvo stávala již konzumní společnost. Společnost, která hledá hlavně své požitky a stále více se odklání a opouští od víry k Bohu. Například ledničku si mohlo v roce 1960 dovolit pouhé 4% obyvatelstva, v roce 1970 to bylo již 63%. Na počátku 60. let 54% celkového rodinného příjmu šlo na potraviny, v roce 70 to bylo kolem 30%. Výrazně vzrostla také celková populace od roku 1940 z 26 milionů na 35 milionů obyvatel.

Pokud dáme dohromady veškeré faktory a ukazatele, určitě můžeme mluvit o rozvoji země jako o hospodářském zázraku, i když výsledky se nedaly srovnat se státy jako Francie či Německo. Ovšem z pohledu Španěla to zázrak opravdu byl.

V roce 1973 pro Španělsko nastala krize, všude ve světě došlo k neuvěřitelnému navýšení cen za ropu. Z rozhodnutí států OPEC (organizace zemí vyvážejících ropu) došlo v říjnu tohoto roku k náhlému omezení těžby a následně k vzrůstu cen ropy ze 3 na 5 a v příštím roce na 12 a více dolarů za barel. Tato „první ropná krize“ vážně zasáhla ekonomiku všech zemí v severoatlantické hospodářské oblasti, včetně v té době sice úspěšné, ale křehké ekonomiky Španělska. Dalším významným ekonomickým krokem byl vstup Španělska do Mezinárodní agentury pro energii.

Poslední roky ekonomické situace za života caudilla výstižně popisuje Paul Preston : „Caudillo se snažil využít narůstajícího materiálního blahobytu jako prostředku legitimizace frankistického režimu, který nestačil závratnému tempu společenských a ekonomických přeměn a stal se anachronismem²⁶. Koncem šedesátých let narůstal proto v řadách průmyslových, bankovních a obchodních bratrstev pocit frustrace vyvolaný paternalistickými metodami řízení trhu práce, používanými falangistickými syndikáty, stejně jako politickým ostrakismem, který bránil Španělsku, aby se stalo členem EHS. Dělnictvo ale na druhé straně přestávalo být ochotno nechat se koupit a nadále se zříkat svých práv, výměnou za to, že mu režim zajistí permanentní zvyšování životní úrovně, zejména poté, co v roce 1974 vypukla první celosvětová energetická krize. Široce založený konsenzus mezi nejprogressivnějšími složkami pravice a levice pak vytvořil předpoklad pro to, aby se caudillův projekt postfrankistické budoucnosti země setkal s celonárodním odmítnutím. Stejný konsenzus se pak stal platformou pokojného přechodu k demokracii“.(PRESTON 2001: 647)

3.3 Odlišnost rozvoje Andalusie oproti ostatním provinciím

Je velmi důležité zmínit, jak se ekonomická situace vyvíjela v Andalusii. Andalusie se měla rozvíjet stejným způsobem jako ostatní provincie, ale byly zde rozdílné podmínky a tím pádem také odlišný vývoj, jelikož během frankismu zůstala Andalusie příliš pozadu za ostatními provinciemi Španělska. V 60. letech, kdy už téměř celé Španělsko bylo průmyslové, byla Andalusie jednoznačně agrární provincií. Jinými slovy, odvrácená tvář již částečně zmodernizovaného Španělska.

²⁶ Anachronismus (z řeckého *ana* – proti a *chronos* – čas) je umístění nějaké věci, představy nebo jevu do jiné doby než té, kam skutečně patří.

Po občanské válce byly problémy v zemědělském sektoru na denním pořádku u všech Španělů, ale jedna z nejvíce postižených provincií byla právě Andalusie. Faktem je, že Andalusie měla jisté problémy v zemědělském sektoru již dříve, což vyvolávalo mnoho stávek a nepokojů. Díky občanské válce se tento problém ještě prohloubil. Na situaci v Andalusii se ve velké míře podepsal také diktátorův styl vládnutí. Andalusie byla dříve spíše levicově založená a s příchodem frankismu bylo mnoho lidí uvězněno, odsouzeno a nebo dokonce zabito. Opakem byla šlechta, která se přiklonila k nacionalistům a skrze Falangu řídila celou Andalusii. Celková situace byla v Andalusii odlišná, a to nejen díky její zpomalené integraci, ale také díky zvláštnímu charakteru andalusického obyvatelstva, které se zcela lišilo od obyvatel ostatních provincií, jak uvádějí španělští sociologové.

Na druhou stranu toto osamocení a izolace od ostatních provincií s sebou zpočátku přinášela rozkvět v zemědělství. Začaly se ve velkém pěstovat cereálie, které také poté vynášely. Bohužel, nejvíce vynášely pouze statkářům, majitelům půdy a jejich přívržencům. Díky zavádění frankistické ekonomické politiky, bylo nejvíce investic vkládáno na industrializaci a na rozvoj obchodu. Pro Andalusii, která byla založena hlavně na zemědělství a jeho produkci to mělo katastrofální následky. Bída a hlad se staly běžnou součástí každodenního života.

Roku 1955 se změnila ekonomická podmínka, díky níž byly zavedeny zavlažovací systémy. V konečném důsledku ale z tohoto faktu stejně nejvíce těžili největší vlastníci půdy. Rozvoj průmyslu byl vcelku nulový, nejvíce se rozvíjela výroba vína, rozvíjelo se hornictví, zpracovávala se řepa a částečně se také rozvíjel tabákový průmysl. Všechny tyto průmyslové oblasti se ale začaly rozvíjet již v první třetině 20. století, tedy se nejednalo zcela o zásluhu frankismu.

Začátkem 60. let se v Andalusii stejně jako ve zbytku Španělska, dostala na vrchol společnost Opus Dei a situace vývoje se změnila. Snížil se politický a sociální nátlak na obyvatelstvo. Andalusie se stala kulturním základem celého Španělska. Téměř z veškerého obyvatelstva se stávali toreadoři, zpěvačky, komici a vznikaly nejrůznější kapely. Franco využil zdánlivých nevýhod nezmodernizované Andalusie, aby na ní založil celkovou kulturní identitu Španělska. Můžeme říci, že na jihu Španělska vytvořil „skanzen“ pro turisty. Tato situace byla doprovázena chudobou a pouze pomalou modernizací andalusické ekonomiky. To mělo za následek, že kolem jednoho a půl milionu Andalusanů migrovalo do nejrůznějších částí Španělska. Bylo to např. Katalánsko, Madrid, Valencie, ale také mnoho evropských států. Takto hromadný odchod měl závažné dopady. Odešlo nejvíce aktivního obyvatelstva z venkova, což

vedlo téměř ke kolapsu zemědělství, které bylo již tak zaostalé. I přesto, že velká část pracovní síly ze zemědělské výroby přešla do průmyslového sektoru, zůstávala Andalusie nadále hlavně agrární provincií.

Začátkem 60. let se začaly aplikovat Planes de desarrollo, tedy plány průmyslového rozvoje. Ty měly podporovat politiku, která by rozvíjela hlavně Huelvu, Sevillu a oblast kolem Gibraltar, dále pak Málaga, Córdobu a Granadu. Tyto plány částečně ztroskotaly, podařilo se rozvinout pouze Gibraltar, Sevillu a Huelvu. Hlavními problémy byla špatná výstavba kanalizací u hlavního města provincie a hlavně nedostatek podnikatelů, kteří by byli zdrojem kapitálu. Další vývoj nebyl pro Andalusii příliš kladný. Projevila se obrovská nevyrovnanost mezi ní a ostatními provinciemi Španělska, které byly v 60. letech již stabilizované a všechny průmyslové. Značné rozdíly se projevovaly také mezi západní Andalsií a východní částí, mezi oblastmi přímořskými a centrálními. Andalusie naštěstí měla jednu velmi silnou zbraň, díky které vyrovnala neúspěchy industrializace. Byl to rozvoj turismu, který s sebou přinášel ekonomickou expanzi. Tyto kladné přínosy měly ale opět i svou odvrácenou část. Byla to hlavně ztráta tradic, nerovnost mezi městským a venkovským obyvatelstvem a ztráta zemědělství a rybolovu jako takového.

Při celkovém zhodnocení problému se začleněním Andalusie, je třeba přiznat, že modernizace a industrializace Andalusie se potýkala s mnoha problémy. Díky tomu si však tato oblast zachovala svou tradiční kulturní tvář. Pod pojmem toreador si každý okamžitě představí Španělsko a španělskou kulturu. Tedy díky nezmodernizované tradiční Andalsii má Španělsko svou identitu.

4 Popis politické situace po smrti diktátora

Do sedmdesátých let vstupovalo Španělsko s fungující tržní ekonomikou, ale stále svázané fašistickou vládou stárnoucího diktátora. Franco nemohl odejít jako demokrat. Franco byl diktátor a ti umírali ve funkci smrtí buď přirozenou nebo násilnou. Diktátor nemůže přiznat, že jeho čtyřicetiletá vláda byla omylem a je čas na demokracii. Diktátor potřebuje nástupce a tím se měl stát král Juan Carlos.

Francisco Franco umírá 20. listopadu 1975 po těžké nemoci. Již 22. listopadu se stal španělským králem Juan Carlos I. Francův režim se rozpadl neuvěřitelnou rychlostí. To, co

Franco 40 let budoval, bylo rázem v troskách. Zřejmou příčinou této situace bylo, že pro společnost již nebyl relevantní. Byly zde opravdu pokusy jak udržet frankismus bez Franca, avšak byly naprosto odsouzeny k nezdaru. Diktátorský režim byl natolik vázán na osobnost caudilla, že bez něho tento stav nebyl udržitelný. Vývoj politické i ekonomické situace byl neuvěřitelně rychlý.

Celý vývoj ve Španělsku dostal najednou velmi rychlý spád a vše se směřovalo k demokracii. Již do 14ti měsíců po smrti diktátora byl přijat Zákon o politické organizaci. Postupně vznikaly nebo se legalizovaly politické strany a to od Komunistické strany Španělska až k pravici. Byla dokonce vytvořena nová ústava, která byla také schválena 6. prosince roku 1978. Od tohoto momentu se Španělsko rozvíjelo podobně jako ostatní demokratické země, Španělsko ale mělo oproti nim opoždění čtyřiceti let. I přes časový „skluz“ celá tato demokratická transformace proběhla velmi rychle a klidně a bude zajisté dáována za vzor mnohým zemím.

Franco se ještě před svou smrtí postaral o restauraci monarchie a zajistil Juanu Carlosovi návrat na španělský trůn. Dva dny po jeho smrti král Juan Carlos I. odpřísáhl věrnost frankistickému režimu. To vyvolalo rozruch mezi obyvatelstvem a začal se šířit strach, že král bude chtít pokračovat ve Francových principech a postupech. Obyvatelé a političtí oponenti frankismu často monarchu kritizovali. Tomu bylo jasné, že pokud chce udržet monarchii, musí přistoupit na demokratické reformy. Do čela vlády byl jmenován Adolfo Suárez, muž s falangistickou minulostí, který byl však odhodlán s frankismem definitivně skoncovat. Suárez byl géníem kompromisu, který si dokázal politickým kličkováním zajistit dostatečnou podporu pro své reformy. Nová opatření byla přijímána tak rychle, že na ně falangistické instituce ani nestačily reagovat. Asi nejpovedenějším kouskem bylo seberozpuštění frankistických Kortesů v roce 1976 zákonem o politické reformě. V následujícím roce se tak konaly první svobodné volby, ve kterých zvítězila Suárezova Unie demokratického středu (UCD). Tento přechod k demokracii byl ještě stvrzen novou ústavou z října 1978.

Franco možná tušil, ale nedokázal připustit, že v sedmdesátých letech byl fašismus v Evropě už neudržitelný. Juan Carlos to ale věděl a brzy po diktátorově smrti začal jednat. Franco by se asi divil, jak rychlá a úspěšná byla demontáž jeho režimu

Závěr:

Generál Franco byl nesporně osobností, která se významně zapsala do španělských a zároveň i do evropských a celosvětových dějin. V hodnocení jeho osobnosti nejsou a asi nikdy nebudou historici jednotní. Na jedné straně vzbouřenec, který svrhl legitimní vládu a nastolil fašistickou diktaturu. Na druhé straně vlastenec, který uchránil svou zemi před nebezpečím komunismu a hrůzami světové války.

V dubnu 1939 se Franco ujal moci nad celým Španělskem a stál před ním úkol obnovy země. V té době propukla druhá světová válka a svět se utápěl ve zmatku, ničení a násilí. O normálních podmínkách k rozvoji země se v této době nedalo vůbec hovořit. Země strádala jako neutrál mezi válčícími, mnohem více by ale jistě strádala po připojení na jednu nebo druhou stranu konfliktu. Franco byl voják, ne ekonom a jen obtížně se ekonomem stával. Viděl zničenou zemi a cítil potřebu reform. Od 40. let se o ně pokoušel. Byl fašista a dělal to fašisticky – nařízení, plánování, tresty. V prostředí centrálního plánování, potlačování lidských svobod a iniciativy a za mezinárodní izolace byly tyto reformy jen málo úspěšné. Avšak s přihlédnutím k okolnostem, které v té době ve Španělsku vládly, lze tuto jeho éru, hlavně po roce 1960, nazývat hospodářským rozkvětem Španělska.

Celou tuto tematiku krásně obsáhl Paul Preston ve své publikaci *Franco*. Během studia dané problematiky jsem došla k závěru, že se plně ztotožňuji s jeho popisem situace sledovaného období a Francovy role v něm. Z tohoto důvodu jeho názor doslova cituji: „Hospodářský rozmach Španělska, označovaný životopisci za největší Frankovu zásluhu vůbec, měl s jeho osobou asi tolik společného jako neutralita, kterou země zachovávala za druhé světové války. Jeho schopnosti řídit ekonomiku, na něž byl nekonečně hrdý, se ukázaly víceméně žalostné, a to i v případě že bychom je poměřovali caudillovými vlastními měřítky. Během občanské války i v poválečném období lpěl až do druhé poloviny padesátých let na tom, aby hospodářství země bylo pod přísnou státní kontrolou a řídilo se zásadou soběstačnosti, tolik drahou fašistickým režimům, která byla navíc v plném souladu s jeho vojenským myšlením. Caudillov plán hospodářské obnovy z října 1939, založený právě na hospodářské autarkii, měl poté, co Franco odmítl britskou a americkou pomoc, pro celou zemi, stíženou nedostatkem potravin a surovin, katastrofální důsledky a přivodil strádání širokých vrstev obyvatelstva. Černý trh a korupce zůstaly hlavními znaky španělského hospodářství právě až do druhé poloviny padesátých let. Pokud by v sobě

Franco našel dostatek velkodušnosti a skutečného vlastenectví, umožnil by Donu Juanovi, aby v roce 1945 nastoupil na trůn, a Španělsko jako konstituční monarchie by mohlo těžit z výhod Marschallova plánu a stát se brzy po válce členem NATO a EHS. Jelikož však caudillo zůstal u moci, nezbylo mu než tragické důsledky politiky soběstačnosti připsat nepřejícnosti zahraničních mocností. Španělsko dosáhlo národního důchodu, který mělo v přepočtu na obyvatele v roce 1936, teprve v druhé polovině padesátých let.

Španělská ekonomika prodělala hluboké strukturální přeměny počínaje rokem 1959, neboť tehdy zavrhl hospodářskou politiku hlášanou Frankem. Již na začátku padesátých let byl caudillo čelící hospodářské stagnaci nucen prostřednictvím kabinetu technokratů hledat spásu v kapitalistickém systému, který hlasitě po tolik let odsuzoval. Stabilizace ekonomiky a rozvojový plán, přijatý po vzoru Francie v souladu s doporučeními mezinárodních finančních institucí, smetl výsledky dvou desetiletí politiky soběstačnosti a znamenal otočku o sto osmdesát stupňů, srovnatelnou s tím, jak rychle země opustila fašistickou ideologii. Aby se udržel u moci, souhlasil Franco neochotně s ekonomickými změnami, kterým ani nerozuměl, ani je neřídil.

Hospodářský rozvoj byl plodem společného působení domácího kapitálu nahromaděného na základě legislativy potlačující dělnická práva přijaté ve čtyřicátých letech, příjmů z turistického ruchu, výdělků, které měli Španělé v zahraničí, a cizích investic, jež přitáhl antikomunistický režim potlačující vliv odborů. Dělnictvo nevzpírající se zaměstnavatelům a represivní režim zajišťující stabilitu přilákaly zahraniční investory a právě tyto dva faktory představují Frankovu hlavní zásluhu, alespoň co se týče hospodářského rozvoje země, ačkoliv on sám způsobil, jakým bylo růst dosaženo, neschvaloval.“ (PRESTON 2001: 647)

To byl Franco, člověk, který utvářel po více než čtyřicet let historii státu Španělska.

Použitá literatura:

1. Ubieto Artera, A.; KOL. Dějiny Španělska Lidové, noviny, Praha, 1994
2. Chalupa, J., Stručná historie států - Španělsko, Libri, 2005
3. Elwood, S., Franco - člověk, voják, diktátor, Memorabilia, 1999
4. Jaroslav Kožešník, Ilustrovaný encyklopedický slovník, Academia 1980
5. Informatorium pro každého aneb moderní vševěd, Mladá fronta, 1985
6. Bachoudová, A., Franco, Themis, Praha, 2000
7. Preston, P., Franco, BB art, Praha, 2001
8. Kvaček, R., Diplomaté a ti druzí, Panorama, Praha 1988
9. Churchill, W., Druhá světová válka, II díl.NLN s.r.o., Praha, 1993
10. Churchill, W., Druhá světová válka, III díl.NLN s.r.o., Praha, 1993
11. Chalupa, J., Zápisky o válce občanské, Knihnice dějin a současnosti, 2002
12. Wegs, R.;KOL. Dějiny Evropy, Evropa po roce 1945, Vyšehrad, 1996

CD:

Kronika lidstva

Internetové zdroje:

1. www.euportal.cz
2. www.europeum.org
3. www.wikipedia.cz
4. www.wikipedia.es
5. www.vespito.net/historia/franco
6. www.ine.es
7. www.integrace.cz
8. www.rebellion.org
9. www.historiasiglo20.org

Periodika:

1. Mladá fronta Dnes, 1.11.2007

Resumen

El objetivo principal de este trabajo es describir la situación económica de España en el período de franquismo, es decir, después de la guerra civil hasta la instalación de la democracia. Sería imposible hacerlo sin mencionar también la situación política y, sobre todo, el papel de Francisco Franco y Bahamonde (el nombre completo del dictador es Francisco Paulino Hermengildo Teódulo Franco y Bahamonde Salgado Pardo de Andrade). Además intenta describir cómo funcionó el Estado bajo el gobierno de Franco destacando todos los aspectos y los factores que influyeron en su desarrollo. Conforme a la literatura utilizada, la descripción de la situación económica está dividida en 3 etapas :

I. etapa de la independencia , también llamada „*los años de hambre*“, entre 1939 y 1950;

II. etapa de la transición, caracterizada por primeros contactos con el extranjero y lento arranque de la economía, entre 1950 y 1960;

III. etapa del auge económico entre 1960 y 1973.

Francisco Franco nació en el año 1892, y en mi opinión , su carácter del dictador se iba formando poco a poco. Pero el generalísimo y el caudillo como personaje político y oficial de España „nació“ inmediatamente después de la guerra, con la formación del Nuevo Estado. Como podemos ver en su biografía, todos los hechos que hizo fueron estratégicamente planificados y bien pensados. El caudillo contó con el apoyo de dos poderes decisivos: el ejército y la iglesia. Es fácil explicar el apoyo del ejército. Franco era un excelente general y los soldados le admiraban. Además, aplicaba a la dirección del estado los mismos principios que usaba para dirigir las operaciones militares.

Pero porqué la iglesia? En la época de posguerra España era un país católico donde mucha gente creía en Dios. Franco lo sabía, por eso siempre decía que la guerra civil era la lucha entre lo Bueno y lo Malo. Lo Bueno había ganado y podía desarrollarse gracias al catolicismo nacional. La gente le creía y eso era lo que él necesitaba.

La situación de España en la posguerra era catastrófica. La economía fue completamente destruida. En aquella época España era sobre todo un país agrario, pero la agricultura no funcionaba. La primera etapa entre los años 1939 y 1950 se puede caracterizar como época oscura, época de miseria, pobreza, represión y también hambre. Esta situación naturalmente aportó otros factores destructivos para España: el mercado negro y la corrupción. La gente sabía que con la distribución oficial de alimentos no se podía sobrevivir.

En la primera etapa fue posible atribuir los problemas económicos del país a las consecuencias directas de la guerra. Pero pronto se mostró que el nuevo sistema de dirección no funcionaba. Franco no lo dijo nunca en voz alta pero se dio cuenta que era indispensable hacer algo para aumentar la economía. Su primer paso fue el acuerdo entre los Estados Unidos y España. Los Estados Unidos ayudaron a España económicamente a cambio de la posibilidad de instalar sus bases militares en el territorio español. La situación iba mejorando y no duró mucho y los productos agrarícolas empezaron a sobrar. Se mostró que había que venir con un nuevo modelo de la dirección del Estado „económico“. En 1959 Franco reaccionó con su Plan de Estabilización. Este plan fue próspero, pero sólo periféricamente y sólo del principio.

Las consecuencias del Plan de Estabilización se manifestaron plenamente en la tercera etapa, a partir del año 1960. Empezó la industrialización del país y aumentó el número de las inversiones. Pero lo que más contribuyó al desarrollo general del país fue el incremento del turismo. Los turistas extranjeros descubrieron en España a un país que les ofrecía una mezcla genial de todo: el clima agradable, las playas, las ciudades históricas y una cultura tradicional. El auge de la industria turística influyó positivamente en el nivel económico y cultural del país. Pero por otra parte también llevó consigo algunos aspectos negativos: el deterioro del medio ambiente, la devaluación de la peseta.

Los años sesenta aportaron también el desequilibrio entre las exportaciones y las importaciones y el aumento del desempleo. Eso llevó en consecuencia protestas sociales y estudiantiles, organización de partidos políticos ilegales. Entre los peores hay que nombrar la aparición de la ETA y el terrorismo.

A pesar de estos aspectos negativos tenemos que admitir que la tercera etapa es la etapa de una expansión considerable del mercado y de la economía posibilitada ante todo por el turismo y las ayudas internacionales. Por eso se suele hablar en relación con este período sobre „el milagro económico“ español.

Desde mi punto de vista se puede hablar realmente sobre una expansión maravillosa, pero hay que tener en cuenta que no fue causada por el caudillo mismo y sus conocimientos económicos o por su sistema del gobierno, sino por los factores externos, como el turismo, las inversiones extranjeras y la apertura al mercado internacional.

Se puede decir que el personaje de Franco representaba el sistema mismo. Franco siempre quería que su dictadura durara después de su muerte. Por eso buscó a un sucesor ideal y creyó haberlo encontrado en la persona de Juan Carlos I. Decidió que España se convirtiera después de su muerte en monarquía y pensó que de esta manera aseguraría la continuación de la dictadura franquista, aunque sin su persona. Franco inclusive asumió la responsabilidad por la educación de Juan Carlos. Hasta la muerte de Franco pareció que el franquismo iba a continuar. Pero ya dos días después de su muerte, Juan Carlos declinó totalmente de este sistema y dio el comienzo a la etapa de transición a la democracia. Resumiéndolo en una frase, tras la muerte del General Franco en el año 1975 se abre un nuevo período en la historia del país, el período de la democracia.

La verdad es que hasta ahora no hay unidad entre los historiadores de cómo evaluar el rol histórico de Franco. Los mismos españoles vacilan entre dos posiciones contradictorias: un rebelde que derrocó el régimen legítimo e instaló la dictadura fascista por un lado, o un patriota que salvó el país del comunismo y de las desgracias de la guerra mundial, por otro lado. Pero es evidente que la dictadura „murió“ con Franco y que después de su muerte fue imprescindible cambiar el sistema del gobierno.

Creo que esta foto del „caudillo“ ilustra todo lo ya dicho de su personaje y carácter.

Přílohy:

Příloha číslo 1:

